

ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ОЛЙ, ФАН ВА
ИНОВАТСИЯҲОИ RESPUBLIKAI

ЎЗБЕКИСТОН

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ
САМАРҚАНД

БА НОМИ ШАРОФ РАШИДОВ

Ба рўйхат гирифта шуд:

№ ДБ-60230100-4.8

«2» 10 соли 2024

ДАСТУРИ ТАЪЛИМИЙ
аз фанни
ТЕРМИНОЛОГИЯИ СОҲАВӢ

Соҳан дониш:	200 000	- Соҳан санъат ва фанҳои гуманитарӣ
Соҳан таълим:	230 000	-Забонҳо
Равиши таълим:	60230100	-Филология ва омӯзиши забонҳо (забони тоҷикӣ)

Фан/Коди модул TF2704		Соли хониши 2027-2028	Семестр 8	ECTS-Кредитҳо 4	
Фан/ Намуди фан: Интихобӣ		Забони таълим Тоҷикӣ		Ҳаҷми соатҳои ҳафтаина дарс 4	
1	Номи фан		Машғулоти аудиторӣ (соат)	Таълими мустақил (соат)	Ҷамъи сарборӣ (соат)
	Терминологияи соҳавӣ		48	72	120

Мақсади фан (МФ)	
МФ1	I. МАЗМУНИ ФАН Мақсад аз омӯختани фанни мазкур толибилмонро бо фанни “Терминологияи соҳавӣ”, муаммоҳои асосӣ ва усули тадқиқи онҳо аст. Шарҳи эзоҳ ва масъалаи беҳтар ифода намудани терминҳо ва баробари ин оиди ҳар як истилоҳ аз манбаъҳои гузаштаву имрӯз мавод гирифтани меомӯзонад. Забон дар амал, забон чун воситаи ифода, забон чун воситаи алоқа, ҳосияти иҷтимоӣ ва иртиботии забон, табиати фикрофарии забон, табиати коммуникативӣ-иртиботии забон ва қорбурди истилоҳҳо дар ҳар як қисмати он. Ягонагии система ва мустаъмалӣ дар забон, грамматикаи забон ва грамматикаи нутқ маълумот медиҳад. Вазифаҳои фан ба мутахассисон - филологҳои тоҷик, ки дар қаламрави Ёзбекистон бо қори тадрису тадқиқи илмӣ машғуланд, дар қорай масъалаҳои терминологияи забони тоҷикӣ маълумот қодан аст. Истилоҳоти забоншиносӣ ва шарҳи онҳоро дар раванди илми забоншиносӣ на қакат қорой иттилоъ истифода мебарад, балки истифодаи беҳтар ва ҳубтари онро таъин менамояд, сатҳи алоҳидаро ташиқил намудани онҳо дар забоншиносӣ. Мураккабии истилоҳоти забоншиносӣ, мавзуи баҳси ҳар як истилоҳро дар асоси фарҳангҳои истилоҳӣ аз ҳуд қардан аст.

Мазмуни фан
II. ҚИСМАТИ АСОСИИ НАЗАРӢ (машғулоти маърузавӣ) II.1. Ба тарқиби фан мавзӯҳои мазкур дохил мешавад:

Шакли машғулот: маъруза (М)	
М1	Мукаддима. Объекти омӯзиш ва асосҳои назарии фан Мавзӯи баҳси фанни “Истилоҳоти илмӣ, касбӣ ва соҳавӣ” ва моҳияти истилоҳ. Шарҳи мафҳуми истилоҳот. Сабабҳои асосии ташаккули истилоҳот. Масъалаҳои шарҳи истилоҳҳои соҳавӣ дар забоншиносӣ. Таърифи ҷудогонаи истилоҳҳо дар илми забон, соҳаҳои умумӣ ва иҷтимоии муошират, ҷанбаи меъёрӣ ва амалӣ дар забоншиносӣ. Терминология яке аз шӯъбаҳои илми забоншиносӣ. Омӯзиши истилоҳҳои нав ва тадбиқи онҳо дар илми забоншиносӣ. Назари муқоисавӣ ва шарҳи ҳар як истилоҳи нав нисбати замон. Истилоҳҳои навро ба қисматҳои забоншиносӣ мувофиқ тақсим намудан. Вобаста ба қисматҳо шарҳ додани истилоҳҳои нав. Компютер ва терминҳои корбурди ин воситаи замонавӣ. Доир ба ҳамин мавзӯҳо ба донишҷӯён маълумот расонидан.
М2	Мафҳуми забони илм ва баъзе масъалаҳои назарии истилоҳот Таркиби луғавии забони илмро дар баробари калимаҳо ё вожаҳои мустаъмали забони адабӣ, ҳамчунин истилоҳот (маҷмӯи калимаву ибораҳое, ки мафҳумҳои илмиро ифода меkunанд) ва номвожагон (маҷмӯи калимаву ибораҳое, ки номҳои ҷуғрофӣ, нучумӣ, наботот, ҳайвонот, маодину филизот ва ғ.-ро ифода менамоянд) ташкил медиҳанд. Таъйину ташҳиси илмии мафҳумҳои калима, истилоҳ ва номвожа, ки воҳидҳои луғавии забони илманд, барои шинохти дараҷаи ташаккули тақомули ин забон аз аҳамият ҳолӣ нест. Истилоҳ (от) вожаи арабӣ аст. Решаи он феъли салаҳа/ салуха мебошад, ки аз он вожаҳои гуногун ҳамчун: ислоҳ, солах, сулҳ, салоҳ, салоҳият, масолах, мусталаҳ (от), муслех, маслиҳат ва монанди инҳо ба вуҷуд омадаанд. Вожаи истилоҳ низ бо вожаҳои зикришуда ҳамреша аст ва аз он байн бо вожаи мусталаҳ ё гунаи ҷамъи он: мусталаҳот ҳаммаъно аст, ки мебояд барои донишҷӯён омӯзонида шавад.
М3	Таърихи ташаккули истилоҳот дар илми забоншиносӣ Замина ва омилҳои ташаккули забон ва истилоҳоти форсии тоҷикӣ. Нигоҳе ба таърихи нигориши истилоҳот. Терминҳо ва шарҳи илмии онҳо дар асоси маводҳои забоншиносӣ. Калимаҳои якмаъно (моносемия). Калимаҳои сермаъно (полисемия). Иқтибосот дар истилоҳоти забони тоҷикӣ. Таърихи ташаккули истилоҳот дар илми забоншиносӣ. Пас аз футуҳоти араб ва бунёди тамаддуни исломӣ забони арабӣ дар қаламрави хилофат, аз ҷумла дар Хуросону Мовароуннаҳр забони расмии давлатдорӣ ва илму адаб гардид. Ба таври умумӣ аз маълумоти таърихӣ бархӯрдор намудан.
М4	Баррасии манобеи нахустини истилоҳоти илмии форсӣ-тоҷикӣ

	Забонишносии тоҷик ва қисматҳои он. Фонетика, лексикология, фразеология, услубишноӣ, этимология, семасеология, грамматика, морфология, синтаксис. Терминҳои ҳоси ҳар як қисмати забонишноӣ. Вохидҳои асосии фонетика ва шарҳи истилоҳҳои ҳоси он. Орфоэпия ва орфографияи забони тоҷикӣ. Манбаъҳои қадимаи илмие, ки истилоҳҳои ҳоси ҳар як соҳаро талқин намудааст. Аз манобен қадимаи илмҳои ҷудогона истифода намудан, аз ҷумла Сумарнома, Ҳудуд-ул олам, Қашф-ал маҳҷуб, «Донишнома»-и Майсарӣ, Китоб-ал абния, Рағзишноӣ истилоҳоти вобастаро таҳлил намудан.
M5	Саҳми Абӯалӣ ибн Сино дар дар инкишофи истилоҳоти илмӣ ва забони форсии тоҷикӣ Ибн Сино беш аз 450 рисолаи дар абҳои мухталифи илм навишта, ки то замони мо танҳо 240-то аз он маҳфуз мондаанд. Ин рисолаҳо аксар соҳаҳои илмро фароҳам гирифта, хусусан, 150-тои он дар илми фалсафа ва беш аз 40-тои дигар дар соҳаи пизишкӣ ҳастанд. Тамоми асарҳои ӯро метавон ба 4 гурӯҳ тақсим кард: Асарҳои доир ба ҳикмат, фалсафа ва ахлоқ ва мантиқ; Асарҳо оид ба тиб; Асарҳо доир ба илмҳои дақиқ; Асарҳо роҷеъ ба забону адабиёт ва санъат. Бисёре аз асарҳои Сино танҳо роҷеъ ба як соҳа ихтисос наёфта, балки чандин илмро фаро мегиранд. Масалан, «Донишнома» аз бобҳои мантиқ, илоҳиёт, табиёт, ҳайат ва мусикӣ таркиб ёфта, ҷун манбаи қадима, ба истилоҳҳои ҳоси ин соҳаҳо равшанӣ меандозад. Ба донишҷӯён ҳамчун аввалин асосгузори истилоҳсозии тоҷикӣ муаррифӣ намудан.
M6	«Донишнома»-и Майсарӣ Ҳаким аввалин манзуман назми тибӣ ва истилоҳоти тоҷикии он Қорбасти истилоҳҳои ҳоси тибӣ дар назм. «Донишнома»-и Майсарӣ Ҳаким аввалин манзуман назми тибӣ аст, ки оиди вижагиҳои он ба донишҷӯён маълумот додан.
M7	Таҳқиқи истилоҳоти илмӣ форсӣ-тоҷикӣ дар осори классикони тоҷиқу форс Муҳимтарин сарчашмаи омӯзиши луғатсозӣ ва истилоҳоварии забони шеър мебошад, зеро мувофиқи гувоҳии аҳбор ва асноди мавҷуда шеъри тоҷикӣ зиёда аз сад сол пештар аз наср ба вуҷуд омадааст. Дигар ин ки дар шеър аст, ки забони тоҷикӣ тавоноии ҳудро нишон додааст ва мо дар он бо ҳазорон вожаҳои асил ва таркибҳои ғайриҷашмдонт аз нуқтаи назари луғатшиноӣ вомехӯрем, ки дар наср назари онҳо қимтар дида мешавад. Осори насри ривоятӣ ва ё ба ибораи дигар романҳои халқӣ, аз қабيلي «Искандарнома», «Қалила ва Димна»-и Абулмаъли (а.ХII), «Самаки айёр», ғирдоваранда ва муҳаррир Фаромарз ибн Ҳудодод (а.ХII), «Марзбоннома»-и Салуддин Варовий (а.ХIII), «Синдбоднома»-и

	Мухаммад Заҳири Самарқандӣ (охири а.ХІІ), «Доробнома»-и Абутоҳири Тарсусӣ (а.ХІІ), «Абумуслимнома», «Амир Ҳамза» ва дахҳо дostonҳои дигари ба инҳо монанд. Дигар ин ки бар ҳилофи осори насрии ба забони адабӣ навишташуда, қисми бисёри онҳо ба забони зиндаи гуфтугӯӣ ва нимарасмӣ нигошта шудаанд.
M8	“Шоҳнома” манбаи истилоҳоти тоҷикӣ форсӣ Дар миёни сарчашмаҳои қадимаи осори классикон «Шоҳнома»-и Абулқосим Фирдавӣ (934-1020) яке аз намунаҳои бехтарин аст. Дар ин асар, ки ба давлатдорӣ чандин сулолаи ориёинаҷод (чи ривоятӣ ва чи таърихӣ) бахшида шудааст, муносибатҳои байни кишварҳо дар ҳолатҳои гуногун - ҳамкорӣ, сулҳ, ҷанг, ҷӯстани иттифокӣ бар зидди давлати сеюм, мукотибаи давлатдорон, фиристодани сафир, пазириҳои меҳмонони хориҷӣ, ороштани гуфтушунӣ ва дигар роҳи усулҳои давлатдориву ҳамкорӣ инъикос ёфтааст. Вобаста ба забони баёни шоир истилоҳоти зиёдеро метавон ғуруҳбандӣ намуд. Аз ҷумла, луғоти ҳоси давлатдорӣ, луғоти ҳоси дипломатӣ, ҷанговариву набардро ба донишҷӯён омӯзонидан.
M9	Таҳқиқи истилоҳоти илмӣ форсӣ-тоҷикӣ аз нигоҳи маъно ва сохтор Муҳимтарин манбаи омӯзиши ташаккули тақомули истилоҳоти илмӣ форсӣ-тоҷикӣ бегумон осори нахустини илмиву адабӣ ба ин забон мебошад. Бояд вожагону истилоҳоти осори қадимтарини илмӣ форсӣ дарӣ аз нигоҳи маънову сохтор ва усулу қолабҳои истилоҳсозиву истилоҳгузинӣ дар асоси дастовардҳои илмӣ забоншиносии муосир ҳамаҷониба мутолиа ва таҳқиқ гардад.
M10	Усулҳои асосии истилоҳсозиву истилоҳгузинӣ дар осори қадимтарини илмӣ форсӣ дарӣ. Вожасозӣ воситаи асосии ғанӣ гардидани таркиби луғавии ҳар забон, аз ҷумла забони форсӣ-тоҷикӣ мебошад. Дар аксари осори таҳқиқӣ муҳаққиқон дар бораи шеваҳои сегонаи вожасозии исму сифат: пасвандафзоӣ, пешвандафзоӣ ва таркиббандӣ дар ин забон изҳори назар кардаанд. Дар маҷмӯъ усулу шеваҳои асосии вожасозиро дар забони форсӣ-тоҷикӣ метавон аз усулҳои панҷгонаи зерин иборат донист: усули сарфӣ: а) сохтани вожа бо пешванд; б) сохтани вожа бо пасванд. усули нахвию сарфӣ: а) сохтани вожаҳои мураккаб; б) сохтани вожаҳои омехта. усули сарфию нахвӣ - аз як қиссаи нутқ ба қиссаи дигари нутқ гузаштани вожа. усули луғавию нахвӣ - ба вожаи мураккаб табдил шудани ибораи изофӣ ё ҷумла. Ин шева дар вожасозии форсӣ-тоҷикӣ қаммақсул аст. усули луғавию маъноӣ. Ин шева бо сермаъноии вожаҳо ва ба миён омадани омонимҳо вобаста аст.

M11	Лугатҳои қадима ва шарҳи истилоҳот дар онҳо Лугатҳои қадимаи забони тоҷикӣ ва шарҳу тафсири калимаҳо дар онҳо. "Лугати ғурс", "Ғиёс-ул-лугот" аз ҷумлаи манбаҳои қадимаи фарҳангшиносии форсу тоҷик мебошад. Аз назар гузаронидани истилоҳот дар лугатҳо. Ба гуруҳҳои лексикӣ семантикӣ ҷудо кардани калимаҳо дар фарҳанги лугатҳои қадима. Хулоса ва муқоисаи гуруҳҳои лексикӣ семантикӣ дар фарҳанг. Муқоисаи лугатҳои қадима ба замони муосирро барои донишҷӯён маълум намудан.
M12	Саҳми донишмандони тоҷикӣ форс дар сохтани фарҳангҳои истилоҳии илмӣ, соҳавӣ ва касбии тоҷикӣ. Саҳми олимони забоншиносӣ тоҷик дар тадқиқу таҳлили истилоҳоти илмӣ, соҳавӣ ва касбӣ намоён аст. Омӯзиши истилоҳоти илмӣ забоншиносӣ "Фарҳанги истилоҳоти забоншиносӣ", адабиётшиносӣ "Фарҳанги истилоҳоти адабиётшиносӣ", "луготи касбу ҳунар", "луготи ҳоси варзиш" ва дигарро мебинем, ки имрӯз дар забоншиносии муосир пешкаши хонандагон гардидааст.
M13	Шарҳи истилоҳоти ҳоси илмӣ филология Забоншиносии тоҷик ва қисматҳои он. Фонетика, лексикология, фразеология, услубшиносӣ, этимология, семасеология, грамматика, морфология, синтаксис. Терминҳои ҳоси ҳар як қисмати забоншиносӣ. Воҳидҳои асосии фонетика ва шарҳи истилоҳҳои ҳоси он. Орфоэпия ва орфографияи забони тоҷикӣ. Шарҳи истилоҳҳои марбути калимашиносӣ - фразеология, услубшиносӣ, этимология, семасеологияи забони тоҷикӣ чун истилоҳи илмӣ талқин намудани онҳо. Истилоҳҳои ҳоси морфология ва шарҳи илмии онҳо. Калимасозӣ ва намудҳои он дар илми забоншиносии тоҷик. Ҳиссаҳои нутқ дар забони тоҷикӣ ва шарҳи истилоҳоти ҳоси он. Исм, сифат, шумора, ҷонишин, феъл, зарф, пешоянду пасоянд, пайвандак, ҳиссача, нидо. Ҳамаи ин истилоҳот ва вижагиҳои онҳоро ба донишҷӯён омӯзондан.
	Истилоҳоти илмӣ нучум ва аҳкоми нучум, истилоҳоти тиббӣ, истилоҳоти фалсафа, истилоҳоти ҷуғрофия, истилоҳоти илмӣ риёзиёт
M14	Илми нучум, ки ҳамчунин «илми фалак» ва «илми ҳайат» низ ном бурда мешавад, дар таърихи илми мо собиқан тӯлонӣ дорад. Вожагону истилоҳоти фаровони нучумӣ ки дар осори илмиву ғайриилмӣ нигон фароҳам омада, иддае аз онҳо то имрӯз дар забони гуфтору навишторӣ мо истифода мешаванд, далели возеҳи ин амр буда, манбаи омӯзиши мост. Илм ба сифати василаи рушду пешрафти ҷомеаи башарӣ соҳаҳои гуногун дорад ва ҳар кадом соҳаи илм дар навбати худ дорон низоми

хоси истилоҳот ва махсусиятҳои вижаи забони худ аст, ки аз дигар соҳаи илм қисман ва ё ба кулӣ фарқ мекунад. Ба иборати дигар, ҳар кадом илм, ҳоҳ илми куҳанбунёд бошад, ҳоҳ илми тозазӯхур забони хоси баёну ифодаи худро дорад, аз ҷумла илми тибб забони баёни матлабу мафҳумҳои тиббӣ ё илми риёзиёт забони баёни матлабу мафҳумҳои риёзӣ дорад, ки ин забонҳо аз ҳамдигар комилан тафовут доранд, ки мебояд ба донишҷӯён фаҳмонда шавад.

Истилоҳоти илми риёзиёт. Дар ривочу равиҷи илми риёзиёт, ки бар асари ниёзмандии бани башар ба ҳисоби андозагирҳои одитарину маъмултарин ба миён омадааст ва таърихи чандҳазорсола дорад, қавмиату халқиятҳои мухталиф сахм гузоштаанд. Саҳми ниёғони мо низ дар густариши илми риёзиёт ва шоҳҳои он: шумор (арифметика), ҳандаса (геометрия) ва ҷабр (алгебра) қамназир аст.

Истилоҳоти ҷуғрофия. Мафҳуми ҷуғрофия аслан аз номи асари донишманди маъруфи Юнони бостон Батламиус (Птолемей) «Раҳнамои ҷуғрофия» ба миён омада, гунаи муарабӣ ҷузъи аввали номи ҳамон китоб аст ва ба эҳтимоли акад. В.В.Бартолд номи асари ҷуғрофии Муҳаммади Хоразмӣ 8-иш al-aḡ tarḡuman ар. Ҳамин истилоҳ мебошад.

Истилоҳоти фалсафа. Таълимоти фалсафиву ирфонии мардуми эронинаҷод таърихи ғайи дошта, аз замонҳои қадим ибтидо мегирад. Дар хусуси замина ва омилҳои ташаккули истилоҳоти фалсафӣ дар забони форсӣ-тоҷикӣ С.Сулаймонов дар заминаи «Донишнома» Абуалии Сино таҳқиқоти арзишманди муфасссал анҷом додааст.

Истилоҳоти тибб. Ташаккул ва ривочу равиҷи он дар катори юнониён, ҳиндувон, чиниён, румиён, мисриён ва мардумони дигар ниёғони мо низ саҳми босазо гузоштаанд. Қадимтарин ёдгории ҳаттии мардумони эронинаҷод, ки дар баробари масоили дигар пизишкӣ таъбастро ҳам дар бар мегирад, китоби Авестост.

Истилоҳоти тиббии осори нахустини тиббро метавон ба истилоҳоти қолбадшиносӣ, истилоҳоти беморишиносӣ (истилоҳоти ҷашмпизишкӣ, истилоҳоти даҳонпизишкӣ, истилоҳоти бавлияшиносӣ...), истилоҳоти дорушиносӣ (истилоҳоти гиёҳшиносӣ, истилоҳоти ҷонваршиносӣ, истилоҳоти маъданшиносӣ...) гурӯҳбандӣ кард.

M15

Танзим ва ҳамгунсозии истилоҳоти анатомӣ дар забони тоҷикӣ
Истилоҳоти анатомӣ дар Аврупо дар заминаи ду забони классикӣ (юнонию лотинӣ) ва дар Шарқ бо забони давлативу арабӣ ба вуҷуд омада, ташаккул ёфтааст. Номенклатураи анатомӣ (*nomina anatomica*) феҳристи дорони системаи илм асоснокӣ истилоҳоти анатомист, ки дар риштаҳои биология ва тиб мавриди истифода қарор мегирад.

Дуғоту истилоҳоти марбут ба расму оин ва пешаҳои

кишоварзӣ ва истилоҳоти ҳоси касбу ҳунарҳои мардумӣ дар
“Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ”

M16

Ба истилоҳоти соҳаҳои зикршуда донишҷӯёро шинос намудан. Ташаккул ва инкишофи фарҳанги кишоварзии мардуми эронинаҷод дар забонашон низ осоре аз худ гузошт, зеро забон воқеияти зиндагии сохибони худро оинавор инъикос менамояд. Қадимтарин намунаҳои ҳаттии осори халқҳои эронинаҷод – катибаҳои форсии бостон ва китоби «Авесто» гувоҳи медиҳанд, ки маҳз дар ҳамин давра забонҳои эронии бостон калимаву истилоҳоти инкишофёфтаи кишоварзӣ доштаанд, ки баъдан барои инкишофи луғат ва истилоҳоти кишоварзии тоҷик ҳамчун заминаи мукаммале хидмат кардааст. Истилоҳоти кишоварзӣ яке аз қабатҳои махсуси луғавист, ки вобаста ба хусусияти луғавию маъноӣ (семантикӣ), калимасозӣ ва услубии худ аз дигар калимаҳои умумистеъмоли забони тоҷикӣ тафовут доранд ва дар низоми луғавии забон ҷойгоҳи махсусро ишғол мекунанд.

Кишоварзӣ аз шӯғлҳои қадимтарини мардуми эронинаҷод ба шумор меравад, ки қадимтарин ёдгориҳои ҳаттии эронӣ шаҳодати ин нукта мебошанд.

Аз лиҳози илмӣ тадқиқ кардани вожаҳои соҳаҳои касбу ҳунариҳои мардумӣ, ки аз ҷониби мардуми меҳнаткору эҷодкорамон дар давоми асрҳои зиёде ба вуҷуд оварда шуда, ҳамчун мероси пураарзиш ба мо ҳада шудаанд, яке аз вазифаҳои таърихнопазири рӯз аст. Чунки лексикаи касбу ҳунар бо ғасохату салосати забони ноби тоҷикиро дар худ инъикос намуданаш қабати махсуси лексикаи забони адабиро ташкил дода, бо ин роҳ хусусиятҳои миллии забонамонро дар худ маҳфуз медоранд.

M17

Накши истилохоти иктибосӣ ва тарҷуманӣ қарзӣ дар тақомули истилохоти илмӣ форсӣ-тоҷикӣ (арабӣ, ҷунӣ, Ҳиндӣ)

Иктибос ва ё қарзгирии вожагону истилохот аз як забон ба забони дигар амри тасодуф нест. Иктибос, ки аслан дар натиҷаи робитаи фарҳангиву забонӣ рух медиҳад, яке аз роҳҳои асосии тано афзудани таркиби луғавии ҳар кадом забон аст. Забон ҳам аз ҳисоби имкониятҳои воҷасозии дохили забонӣ ва ҳам аз ҳисоби иктибос гирифтани вожагону истилохот аз забонҳои дигар рушду тақомул меёбад ва нозир вожа ва ё истилоҳи забон агар натавонад падида ва ё мафҳумро ба шакли дурусту дилхоҳ ифода кунад, маҷбур аст ҷойи худро ба вожа ва ё истилоҳи иктибосӣ бидиҳад. Ҳамчунин, дар мавзун истилохоти суғдӣ, Ҳуҷурӣ, Ҳоразмӣ ва таҳурӣ маълумот додан. Забонҳои суғдӣ, Ҳоразмӣ ва таҳурӣ, ки бархе аз истилохоти ин забонҳо дар осори илмӣ давраи аввал мавриди истифода қарор гирифтааст, ба ғуруҳи забонҳои шарқии эронӣ шомиланд.

Осори илмӣ давраи мавриди назар, ба вижа асарҳои Абурайҳони Берунӣ «Осор ул-боқийа», «Китоб ус-сайдана» ва «Китоб ут-тафҳим», асари ҷомеъи тиббии Аҳмади Аҳавайнии Бухорӣ «Ҳидоят ул-мутааллимин» барои омӯзиши вожагону истилохоти ҷудогонани забони суғдӣ сарчашмаи бозғитмоду камназиранд.

III Тавсия ва нишондодҳо оиди машғулооти амалӣ: амалӣ (А)

Мавзӯҳои машғулооти амалӣ аз рӯи фанни мазкур дар қарори зайл аст:

A1	Абурайҳони Берунӣ ва «Китоб-ут-тафҳим» (соли таълифаш 1029)-и ӯ бунёдгузори истилохоти забони тоҷикӣ.
A2	Аб уалӣ ибни Сино бо «Донишнома» (таълифаш байни солҳои 1023-1037)-и ӯ бунёдгузори истилохоти забони тоҷикӣ.
A3	Осори Носири Ҳусрав, Умари Ҳайём, Насириддини Тӯсӣ, Исмоили Ҷурҷонӣ ва истилохоти забони тоҷикӣ.
A4	Садриддин Айний ва лексикаи забони адабии тоҷик.
A5	Истилоҳ ифодагари яке аз нишонаҳои асосии мафҳум.
A6	Усулномаи «Принсипҳои асосии терминологияи забони тоҷикӣ» аввалин тавсияҳо доир ба истилохоти забоншиносӣ.
A7	Вазъи омӯзиши истилохоти забоншиносӣ. Истилоҳҳо дар соҳаҳои ҷудогона.
A8	Терминҳои ҳоси адабиётшиносӣ.
A9	Терминҳои забоншиносӣ ва қисматҳои он.

A10	"Шоҳнома"-и Фирдавсӣ ва дарҷи истилоҳоти тоҷикӣ дар он.
A11	Орфография ва истилоҳҳои забони тоҷикӣ.
A12	Орфоэпия ва истилоҳҳои ҳоси он.
A13	Вожаву истилоҳҳои ҳоси китобдорӣ.
A14	Сарф ва истилоҳоти ҳоси он.
A15	Наҳв ва истилоҳҳои марбути ин қисмат.

IV Таълими мустақилона ва корҳои мустақилона

Аз рӯи фанни "Терминологияи соҳавӣ" мавзӯҳои зерин пешниҳод карда мешавад:

№	Мавзӯҳои кори мустақилона
1.	Аз назар гузаронидан ва мутоила кардани лугати терминологӣ-тарҷумавии Калонтаров Я.И. ва Капранов В.А. Лугати мухтасари русӣ-тоҷикӣ ва тоҷики-русии терминҳои забоншиносӣ.
2.	Шиносоӣ бо истилоҳоти қадимаи тоҷикӣ.
3.	Аз назар гузаронидан ва консепт китоби Назарзода С. Истилоҳоти забони тоҷикӣ: таърих, гаройиш ва дурнамо.
4.	Аз назар гузаронидан ва консепт китоби тадқиқоти Н.Маъсумӣ - Очеркҳо онд ба инкишофи забони адабии тоҷик.
5.	Аз назар гузаронидани китоби Мирзо Ҳасани Султон. Истилоҳоти илмӣ форсӣ-тоҷикӣ.
6.	Терминҳои санъат аз ҷумла мусика, радио, телевизион, синамо ва театр
7.	Истилоҳоти ҳоси ҳунари мардумӣ дар асарҳои бадеӣ
8.	Истилоҳоти ҳоси илму таълим дар "Фарҳанги забони тоҷикӣ"
9.	Шарҳи истилоҳоти дӯзандагӣ дар шеваи мардуми тоҷик
10.	Истилоҳоти ҳоси китобдорӣ ва нашри
11.	Вазъи омӯзиши истилоҳоти забоншиносӣ дар замони имрӯз.
12.	Шеваҳои асосии истилоҳсозии тоҷикӣ.
13.	Масъалаҳои талаффуз, аксентология, интонатсия ва истилоҳҳои ҳоси он.

Донишҷӯ дар натиҷаи азхудкунии мавзӯҳои кори мустақилона доир ба масъалаҳои илмӣ забоншиносӣ ва терминҳои ҳоси соҳавӣ ва усули тадқиқи онҳо шиносо намуда, тағирёбии забонӣ дар маводҳои соҳаҳои гуногун аҳамияти бештар пайдо мекунад ва дар асоси асарҳои бадеӣ мустақкам карда мешавад.

Дар асоси аз худ намудани мавзӯҳои мазкур донишҷӯён аз вазъияти омӯзиши истилоҳоти илмӣ забоншиносӣ, баррасии вазъи истилоҳот дар бораи забон дар Ёзбекистон ва хориҷи кишвар, қонуни забон, сабабҳои то ҷое дарк нашудани моҳияти ин масъала маълумоти назарӣ пайдо мекунанд.

3.	V. Натиҷаҳои омӯзонидани фан (компетенсияҳои ташаккулёбанда) Донишҷӯ дар натиҷаи азхудкунии фан: • Дар ҷараёни таълими фанни мазкур истифодаи воситаҳои ахбори замонавӣ ва технологияи нави педагогӣ тақозо карда мешавад. Таълими фанни мазкур тавассути усулҳои анъанавии тадрис ва таҷрибаҳои нави дар соҳаи таълим мавҷуда, аз қабili саволу ҷавоб бо усули тест, муқоиса намудани асарҳо ва ё симоҳои ҷудогона бо асарҳо ва ё нақшҳои ба донишҷӯён аз адабиёти тоҷик ва ё ўзбек шинос; ёдрас намудани лаҳзаҳо аз филмҳо, намоишномаҳо, истифодаи воситаҳои техникӣ, аз қабili видео ва аудиотехника, видеопроекторҳо, таҷхизоти аудио ва видео, компютер ва мултимедияҳо, ба воситаи методҳои наву ноанъанавӣ, усулҳои интерфаъл ва ғайраҳо амалӣ мегардад. • Дар баробари ҳамин ҳини таълими фанни мазкур аз технологияи нави педагогӣ, васоити ахборӣ - коммуникатсионӣ, сайтҳои интернет, блогҳои интернетӣ истифода бурдан дар назар дошта мешавад. • - ҳангоми таълими ин фан дар соатҳои маърузавӣ истифодаи компютерҳои замонавӣ, технологияҳои нави презентатсионӣ ва демонстратсионӣ - электронӣ - дидактикӣ истифода мегардад. • - дар ҷараёни таълими фанни мазкур аз методҳои интерфаъл; аз қабili ҳуҷуми ақлӣ, тафаккури гурӯҳӣ, пинборд, конференсия, мулоқот, мунозара, баҳсҳои гурӯҳӣ, муҳокима тавассути материалҳои иллюстратсионӣ ва демонстратсионӣ истифода бурдан мувофиқи мақсад аст. • - ҳангоми таълими фанни мазкур ва гузаронидани машғулоти семинарӣ дар байни талабагон ташкил кардани мусоҳибаҳо, коллоквиум, мусобиқа, баҳсу мунозираҳо дар назар дошта мешавад
4.	VI. Методҳо ва технологияҳои таълим: • маъруза • кейс-стадиҳои интерфаъл; • семинар (сӯҳбат, мушоҳида, мунозира, нутқ кардан, мантиқан фикр кардан, саволу ҷавоби тезкор); • бо гурӯҳҳо кор кардан; • тақдирот намудан; • лоиҳаҳои индивидуалӣ; • лоиҳаҳо барои Ҳимоя кардан ва бо Ҷамоа кор кардан.
5.	VII. Талабот барои гирифтани кредитҳо: Пурра аз худ намудани мафҳумҳои назарӣ ва амалии фан, дуруст баррасӣ намудани натиҷаҳои таҳлил, иҷро намудани супориш ва вазифаҳо дар шаклҳои назорати ҷорӣ, марравӣ ва мушоҳидаҳои

мустақилона доир ба ҷараёни омӯзиш, аз рӯи назорати нисҳой
супоридани кори хаттӣ.

6. АДАБИЁТҲОИ АСОСӢ:

1. 1. Бобомуродов Ш., Мухторов З. Фарҳанги истилоҳоти забоншиносӣ.
– Душанбе: 2016. – 428 с.
2. 2. Назарзода С. Истилоҳоти забони тоҷикӣ: таърих, гаройиш ва
дурнамо. – Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2013. – 371 с.
3. 3. Нуров П. Истилоҳшиносӣ. – Душанбе: 2018. – 134 с.
4. 4. Ҳусейнов Х., Шукурова К. Лугати терминҳои забоншиносӣ. –
Душанбе: Маориф, 1983. – 255 с.
5. 5. Ҳодизода Р., Шукуров Т., Абдучабборов. Фарҳанги истилоҳоти
адабиётшиносӣ. – Душанбе: Ирфон, 1966.

АДАБИЁТИ ИЛОВАӢӢ:

6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.:
Советская энциклопедия, 1966.
7. Қосимова М.Н., Исмаиловзода Ш.И. Таърихи истилоҳоти тоҷик.
Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ.
– Душанбе, 2023. – 312 саф.
8. Бердиева Т. Моделҳои истилоҳсозии забони тоҷикӣ// Мақабисоветӣ.
– 1980. – № 11. – С.22-24.
9. Ғаффоров Р. Вазъи кунунии истилоҳоти забоншиносии тоҷик ва
лучуми тақмили он// Аҳбори АҒ РСС Тоҷикистон серияи
шарқшиносӣ, таърих, филология, 1992, №4 (24). – С. 16-21.
10. Жирков Л.И. Лингвистический словарь. – М., 1946.
11. Калонтаров Я.И. Капранов В.А. Лугати мухтасари русӣ-тоҷикӣ ва
тоҷики-русии терминҳои забоншиносӣ. – Душанбе, 1974. – 95 с.
12. Камолиддинов Б. Мушкилоти истилоҳ// Дах соли қонуни забон. –
Душанбе: Ирфон, 1999. – С. 62 – 65.
13. Қосимова М.Н. Истилоҳоти қадимаи тоҷикӣ (маълумоти мухтасар). –
Душанбе: Сино, 2007. – 172 с.
14. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990
15. Маъсумӣ Н. Очеркҳо оид ба инкишофи забони адабии тоҷик. –
Душанбе: Адиб, 2013. – 321 с.
16. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. – М., 1960.
17. Муҳаммадиев М. Лугати синонимҳои забони тоҷикӣ. – Душанбе:
Маориф, 1993. – 271 с.
18. Принсипҳои асосии терминологияи забони тоҷикӣ (тартибдиҳанда
Я.И. Калонтаров). – Душанбе, 1971. – 62 с.
19. Шарифов Х. Қалом бадеъ. – Душанбе: Маориф. 1991. – 160 с.
20. Шукуров М. Ҳар сухан ҷоеву ҳар нуқта мақоме дорад. – Душанбе:
Ирфон, 1985. – 368 с.

21.Шукуров М. Хурсон аст ин ҷо.- Душанбе: Маориф, 1994.-286 с.

Адабиёти электронӣ:

22. [http://library.tersu.uz/kitoblar/aralash/Nutq madaniyati asoslari.pdf](http://library.tersu.uz/kitoblar/aralash/Nutq%20madaniyati%20asoslari.pdf)

23. <http://library.ziyouz.com/ru/book/download/100574>

24. <http://n.ziyouz.com/kutubxona/category/147-pedagogika?download=11693>;

25. [www.ziyouz.com kutubxonasi](http://www.ziyouz.com/kutubxonasi)

Дастури фан 24 августи соли 2024 тахти баёиномаи рақами 1 дар шӯрои таълимӣ-услубии Донишгоҳи давлатии Самарканд ба номи Ш.Рашидов маъқул карда шудааст.

Масъулони ба фан/модул:

С.Ҷ.Мачитова - доктори фалсафа (PhD), дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои Шарқи хориҷии ДДС ба номи Ш.Рашидов.

Х. Муртазоев – доктори фалсафа (PhD), муаллими кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои Шарқи хориҷии ДДС ба номи Ш.Рашидов.

Мукариристон:

Раҳимкулов Ғ. - доктори фалсафа оид ба фанҳои филология (PhD) дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи хориҷии ДДС ба номи Ш.Рашидов (Тел: (90 2701675)

Н.Қаюмов - доктори фалсафа оид ба фанҳои филология (PhD) дотсенти Донишгоҳи педагогии Ўзбекистон ва Финляндия (Тел:(91) 314 46 18)

Гуруҳи кории масъул барои таҳияи дастурҳои фан ва супоришоти таълими мустақилона дар асоси фармони 301-иҷ университет дар санаи 16 августи соли 2024:

Раис:

Мудири кафедраи

дотс. С.Хуҷакулов

Декани факултет:

проф. Ж.Элтазаров

Проректори 1-уми қорхон

таълимии ДДС ба номи Ш.Рашидов:

А.А.Солеев

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университети
тожик филологияси ва хорижий Шарқ тиллари кафедраси ассистенти
Х.Муртозоевнинг «Соҳавий терминология»
фанидан тузган фан дастурига

ТАҚРИЗ

Такдим этилган фан дастури бакалавриатура таълим йўналиши талабалари учун мўлжалланган бўлиб, Давлат таълим стандарти ва Давлат таълим стандарти ва Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инноватсиялар меъёрий ҳужжатларнинг талаблари асосида тузилган.

Фан дастурининг кириш қисмида муаллиф ўқитиладиган фаннинг мақсад ва вазифалари, шунингдек ўқитиш усуллари кўрсатиб берилган. Шунингдек фан дастурида ҳар бир соҳадаги касбий терминларнинг ўрганиш усуллари, хусусиятлари ва моҳияти очиқ берилган. Булардан ташқари, тилшуносликнинг маҳз ушбу қисм-боби билан бошқа табиий фанларнинг ўзаро алоқаси ва муносабати ҳам айтиб берилганки илмий жиҳатдан таърифга сазовордир.

Шунингдек, фан дастурида фаннинг моҳият ва таракқиёти, тилшунослик ва адабиётшунослик, география, фалсафа, табиатшунослик, тиб илми, тавирий санъат, мусиқа санъати, мантиқ, математика, физика ва бошқа фанлар билан ўзаро муносабатга қарашуви уларнинг ўзига хос хусусиятлари, тилшуносликнинг бошқа фанларга таъсири ва ушбу фанлардаги терминларнинг луғавий маъносини шарҳлаб бериш, тилшунослик методлари, тил ва жамият масалаларига алоҳида эътибор берилган.

Хулоса, муаллиф Х.Муртозоев томонидан тузилган «Соҳавий терминология» фан дастурини тўлалигича маъқуллаб, амалиётга жорий этишни тавсия қиламан.

Ваҳимкулов, Тожик филологияси ва
хорижий Шарқ тиллари кафедраси
Дотсенти, филология фанлари
бўйича фалсафа доктори (PhD)

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университети
тожик филологияси ва хорижий Шарқ тиллари кафедраси ассистенти
Х. Муртозоевнинг
«Соҳавий терминология» фанидан фан дастурига

ТАКРИЗ

Такризга тақдим этилган фан дастури бакалавриатура таълим йўналиши талабларига мўлжалланган бўлиб, Давлат таълим стандарти ва Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инноватсиялар меъёрий хужжатларнинг талаблари асосида тузилган.

Фан дастурининг кириш қисмида муаллиф ўқитиладиган фаннинг мақсад ва вазифалари, шунингдек ўқитиш усулларини кўрсатилган.

«Соҳавий терминология» курси бугунги кунда тожик тили ва адабиёти мутахассислиги бакалавриат босқичида амал қилмоқда. Ушбу фанни ўрганиш таълим стандарти олдимизда қўйган асосий мақсад ва вазифалардан биридир.

«Соҳавий терминология» курсида тожик тилидаги истилох-терминларининг вужудга келиши, араб грамматикасининг таъсири, ўрта аср алломаларининг ақидалари Х-XX асрлар ва XXI аср олимларининг тадқиқотлари ва тожик тилига қўшган хиссалари кенг ёритиб берилган.

Фан дастурида «Соҳавий терминология»-нинг шаклланиши, ривожланиши ва ушбу фаннинг вазифалари, тожик тилшунослигининг тадқиқ қилиш методлари кенг ёритиб берилган.

Фан дастурида «Соҳавий терминология» фани тожик филологияси ва Хорижий Шарқ тилларида асосий фанлардан бири бўлиши боис, уни бир қисми мустақил ишлашга ажратилган.

Муаллиф Х. Муртозоев томонидан тузилган «Соҳавий терминология» фан дастурини амалиётга жорий этишнинг тавсия қиламан.

Имзо 2

Н. Қаюмов филология фанлари
бўйича фалсафа доктори, Ўзбекистон-
Финландия педагогика институти
«Бошланғич таълим методикаси»
кафедрасининг катта ўқитувачиси.

И. Қаюмов
NING IMZOSINI
TASDIQLAYMAN
O'ZBEKISTON - FINLANDIYA
PEDAGOGIKA INSTITUTI
QO'G'ACHA BO'LINI BOSHIGI

Имзо